

Essentaksterfte – veel gestelde vragen

Wat is essentaksterfte?

Essentaksterfte is een ziekte die wordt veroorzaakt door een schimmel (valsbladvlieskelkje, *Chalara fraxinea*). De schimmel verspreidt zich over grote afstanden via sporen door de lucht. Via het blad dringt de schimmel de takken binnen en van daar uit verder de boom in. De ziekte is niet te bestrijden.

Door de aantasting van essentaksterfte verzwakt de boom en wordt kwetsbaar voor andere aantastingen zoals bijvoorbeeld de honingzwam. Nagenoeg alle bomen die zijn aangetast door essentaksterfte gaan dood; dat kan soms een aantal jaar duren.

Waar komt de ziekte vandaan?

De essentaksterfte komt al 20 jaar voor in midden Europa (Polen) en heeft zich van daar uitgebreid. Inmiddels komt essentaksterfte voor in heel noord- en west Europa voor, o.a. in Groot-Brittannië, Denemarken, België, Duitsland, Frankrijk en dus ook Nederland. Inmiddels is bekend dat het een oost- Aziatische schimmel is, die daar normaal op essen leeft.

Hoe heeft de ziekte zich ontwikkeld in Nederland?

In 2010 werd de ziekte alleen aangetroffen in het noordoosten van Nederland. Inmiddels komt essentaksterfte voor in alle provincies.

Welke provincies zijn het ergst getroffen door de ziekte?

In Nederland hebben we ruim 13.000 hectare essenbos, waarvan ruim 4.600 hectare door Staatsbosbeheer wordt beheerd. Hiervan is 80 % aangetast, in 2016 is daarvan 85 – 90 % matig tot zwaar aangetast en 10 - 15 % licht. Inmiddels blijkt dat het aandeel zwaar aangetast snel toeneemt. Een groot deel van de aantastingen bij Staatsbosbeheer komt in 5 provincies voor, waarvan ruim de helft in Flevoland (43%). Daarop volgen in aflopende volgorde: Groningen (12%), Limburg (8%), Friesland (8%) en Zuid Holland (7%).

Levert de ziekte gevaar op voor de mens en dier?

Mensen worden er niet ziek van. Zwaar aangetaste bomen die zijn uitgedroogd vallen gemakkelijk om, boomveiligheid is voor de bosbezoeker hoofdzakelijk het item waar het nu om gaat. De ziekte is niet overdraagbaar op mens en dier.

Hoe zie je dat een es ziek is?

Bij aangetaste bomen is weinig tot geen blad meer aanwezig. Vaak zie je dode takken boven in een grotere boom. De aantasting is verder te herkennen aan donkere verkleuringen in de bast, beginnend bij de bladaanzet en takaanzet. Vooral jonge takken worden aangetast. Als de aantasting zich uitbreidt rond de tak, sterft het topdeel van de tak af. Bij aanhoudende en zware aantasting sterft de boom.

Zijn er ook nog andere aantastingen?

Sinds enkele jaren is de honingzwam op de stamvoeten van de aangetaste bomen te zien als secundaire aantasting.

Is de ziekte te bestrijden?

Helaas niet. De beheerder kan alleen de gevolgen van de ziekte beperken.

Kan de schimmel ook ander bomen aantasten?

Voor zover nu bekend niet. Honingzwam is al langer in bossen aanwezig en slaat vooral toe als bomen verzwakt zijn.

Staan alle essen in het bos?

De es is een belangrijke boomsoort in het Nederlandse landschap op vochtige groeiplaatsen met een relatief rijke bodem. De es komt in bosverband voor (bij Staatsbosbeheer in zowel multifunctioneel bos als natuurbos) en als cultuurhistorisch waardevol hakhout, maar ook in singels en in lanen.

Bij Staatsbosbeheer in Groningen zijn vooral de essen in de dorpsbossen op de klei, in Duurswold, Oldambt en het Hogeland, getroffen door de essentaksterfte.

Worden alle essen nu verwijderd?

Alle matig tot zwaar aangetaste bomen langs wegen en paden worden bij Staatsbosbeheer vanwege veiligheid verwijderd in een zone van 30 meter langs het pad of de weg. Bij grotere bosdelen met veel es kiest Staatsbosbeheer voor behoud van het bosbeeld en de bosontwikkeling: de zieke essen worden gekapt en via de aanwezige natuurlijke verjonging of via planten zetten we in op de ontwikkeling van nieuw bos. De individuele essen die opvallen door hun vitaliteit worden nadrukkelijk gespaard als bron van mogelijk resistente nakomelingen.

Hoe ziet het bos eruit na verwijderen van de bomen?

Dat hangt van veel dingen af, zoals bijvoorbeeld de leeftijd, de samenstelling van het bos en het moment waarop weer een nieuwe generatie bomen wordt geplant. De beelden zijn vergelijkbaar met die na een dunning in het geval van verschillende boomsoorten of van een verjongingskap in het geval van ongemengd bos.

Worden alle essen in bossen vervangen door nieuwe bomen?

Het streven is daar waar dat nodig is de aangetaste bomen te vervangen door andere loofboomsoorten.

We houden ons daarbij aan de termijnen zoals genoemd in de Wet Natuurbescherming. In gemengde bossen is vervanging niet altijd nodig. De vrijgekomen ruimte wordt door de blijvende bomen ingenomen. In ongemengde opstanden is de snelheid van vervangen echter ook afhankelijk van een aantal factoren zoals de snelheid waarmee de ziekte zich ontwikkelt, de snelheid waarmee zich geslaagde natuurlijke verjonging zich ontwikkelt, geld, capaciteit en beschikbaarheid van geschikt plantmateriaal.

Welke soorten worden als vervanger van de essen gebruikt?

De voornaamste soorten zijn esdoorn, eik, beuk, els en populier, daarnaast worden afhankelijk van de groeiplaats ook wilg, zoete kers en walnoot gebruikt. We werken wel steeds toe naar gemengde bossen. Langs bosranden willen we ook een gevarieerde struikrand ontwikkelen.

Waarom laten jullie het hout van de omgezaagde bomen niet liggen?

Een deel van het hout kan afhankelijk van de situatie blijven liggen. Alles laten liggen is niet wenselijk vanwege het beeld dat dit geeft en vanwege de hinder bij het herplanten. En door verkoop van het hout kan een klein deel van de kosten van het herplanten worden gedekt.

Kunnen wegen, paden en routes van derden tijdelijk worden afgesloten of omgelegd vanwege mogelijk omvallende bomen?

De veiligheid van de bezoeker staat voorop dus behoort dit tot de mogelijkheden, uiteraard in goed overleg met beheerders van betreffende voorzieningen en met zorgvuldige communicatie.

Hoe word ik als bewoner/bezoeker geïnformeerd?

In het bos wordt met posters aangegeven dat er werkzaamheden gaande zijn en waarom deze worden uitgevoerd. Lokaal zal via de (sociale) media over essentaksterfte worden gecommuniceerd, ook regionaal en landelijk is in vele media aandacht voor essentaksterfte. Regelmatig organiseren we een excursie voor bewoners waarin we uitleggen wat we gaan doen en vragen beantwoorden.

Waar kan ik meer informatie vinden?

Over de situatie bij Staatsbosbeheer is een pagina over essentaksterfte opgenomen in het webdossier Bos en hout, zie: www.staatsbosbeheer.nl/essentaksterfte.

Voor het praktijkadvies van de VBNE, zie <https://www.vbne.nl/thema/exoten-plagen-invasieve>